

A mohorai várkastély

Balassagyarmattól 10 km-nyire, az Aszód felé vezető vasútvonal mentén, hangulatos cserhádi dombok között fekszik Mohora. Kevesen tudják, hogy Mikszáth Kálmán, mozgalmas előzmények után, másodszer ott kötött házasságot Mauks Ilonával, hogy nagy írónk gyakran tartózkodott Mohorán, és a később róla elnevezett, védettnek nyilvánított, terebélyes vadgesztenyefa, alatt szeretett megpihenni, szemben a kis ev. templommal, ahol Mikszáthék második esküvője volt. Még kevesebben tudják, hogy a kis templomnál a főutcától elágazó Kossuth utcában található megyénk egyik különösen figyelemreméltó, országos viszonylatban is jelentős világi műemléke, amelyet a hivatalos műemlékjegyzék így határoz meg: „v. Vay kastély, barokk, XVIII. sz. eleje”.

Az említett épület az aránylag kisszámú ún. „várkastélyok” csoportjába tartozik. Ezek érdekes átmenetet alkotnak a korábbi váraktól a későbbi kastélyokhoz, valamint kúriákhoz. Egykori hódoltsági területeken, így tehát Nógrádban is, csupán a török veszedelem utáni évtizedekben épültek ilyenek, nem ritkán régebbi épületek átalakítása vagy bővítése által. Külsőalakjuk és elrendezésük nálunk többnyire a felsőmagyarországi, hasonló jellegű mintaképekre utal.

A mohorai kastély több, várkastélyokra jellemző ismertetőjelet mutat. Az épület egy keleti irányba lejtő terepbe ékelődik, ami nyilván a nyomaiban még megállapítható egykori vizesárok kiképzését célozta. Nugatról a külső, most hátsó bejárat-hoz a volt vizesárkon át kis híd vezet. A zömök, téglalaprajzú épülettörzs négy sarkán élére állított, kiugró, derékszögű, kultornyos várakra emlékeztető tornyok vannak, ellőttük magas, erős támpillérek.

Az épület nyugati homlokzata alagsoros, földszintes, keleti oldalán pedig — a lejtős terep következtében — emeletes. A keleti, udvari homlokzat mindkét szintjén (lásd a képet) nyitott, kosáríves arkádsor van. A felső oromzat alatt kétkarú külső kőlépcső az emeletre vezet. Az épülettörzsen hatalmas, a közelmúltban — sajnos nem hibamentesen — végrehajtott felújítása óta műemléki palával fedett kontyos tető, a négy saroktornyon, valamint a nyugati bejárat felett hagymasisakos, zsindeyes tető van, amelyen félhold látható.

A kétmenetesen elrendezett helyiségek boltozottak. Az egyik szoba mennyezetén ornamentikus stukkó keretében szintén félhold, egy másikén a napot ábrázoló jelkép látható. Két toronyerkélyben tisztázatlan rendeltetésű süllyesztett medencék vannak, amelyek fürdőkádak vagy víztárolók lehettek.

Az említett szobadiszletekből következtetve, Dr. Borovszky Samu, 1911-ben megjelent „Nógrád Vármegye” c. monográfiájában az olvasható, hogy „a kastély a XVII. században a török alatt épült, s valószínűleg török kézen is volt”, amit azonban az újabb szakirodalom tévesnek minősít. Viisszont az „hogy ki, mikor és miért készítette azokat a törökfzlésű, díszítő jelképeket, eddig ismeretlen. Ugyancsak tisztázatlan még az a kérdés is, ki volt a kastély építtetője, nem épült-e korábbi alapokon, és ha igen, ki alakította át. Bizonyos, hogy a Vay család csupán e század fordulója körüli években örökölte Zichy Rezső özvegyétől, Zichyék pedig alig 50 évvel korábban szerezték meg, tehát egyikük sem építtette.

Karol Dubravszky alkotása

Dusan Zapletal. Rézkarc

Sajnos Mohora község múltjára vonatkozó, több mint 600 évre visszamenő adataink meglehetősen hézagosak, így a várkastély eredetének felkutatása érdekes és érdemes levéltári, esetleg régészeti bűvárkodás feladata volna.

Említésre méltó, hogy a mohorai kastély megyénkben egyik első műemlék, amely a felszabadulás után megfelelő új rendeltetést kapott, benne űvoda, napközi otthon és nevelői lakás nyert elhelyezést.

